

ДОВІРА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ВНАСЛІДОК ПАНДЕМІЇ COVID-19

*Ковтун Наталія Михайлівна, д. філос. н., проф.,
професор кафедри філософії та політології,*

Житомирський державний університет імені Івана Франка,

Ковтун Юрій Васильович, к. філос. н., викладач суспільних дисциплін,

Житомирський міський ліцей № 1

Функціонування будь-якого суспільства неможливе без належного рівня довіри громадян до органів державної влади. Наявність або відсутність соціальної довіри є базовим фактором для розвитку демократичного суспільства. Важко не погодитись з міркуванням С. Білошицького, що ефективне функціонування демократичних режимів навряд чи можливе без високого рівня довіри громадян до інститутів політичної влади [1, с. 56-57]. Соціальна довіра є надзвичайно важливою характеристикою організації суспільства у кризові періоди його розвитку. Саме наявність міжособистісної та інституційної довіри є умовою ефективної взаємодії між громадянами, різними соціальними групами та державними інституціями. Довіра або недовіра до їх діяльності залишається показником рівня соціальної відчуженості та здатності до мобілізації громадянського суспільства.

Згідно з Оксфордським словником, довіра тлумачиться, як віра в те, що хтось / щось є добрим, щирим, чесним і не намагатиметься зашкодити чи обдурити вас [7]. У площині виявлення довіри у соціальній реальності вона завбачує здатність людини покладатися на думку іншої особи чи соціальної спільноти. При цьому об'єкт довіри розглядається як сумлінний, щирий, нездатний до обману і цілеспрямованого введення в оману. Об'єкт довіри розглядається у свідомості суб'єкта як особа або інституція, дії якої будуть передбачуваними, прогнозованими, такими, що відповідають усталеним очікуванням. При цьому в момент виявлення довіри або неможливо зовсім або надто складно перевірити добросовісність об'єкта довіри. У такому розумінні, за твердженням Т. Новаченко, довіра постає особливим душевним станом, що уособлює «суб'єктивну оцінку вірогідності та передбачає формування певної

емоційної установки на здійснення очікуваного» [5, с. 162]. Довіра як душевне переживання і душевний стан постає основою не лише міжособистісних стосунків і соціальної комунікації, а й існування соціуму в цілому. Інституційна довіра між громадянами і державними структурами залишається важливою складовою владних відносин і здатності громадян визнавати владу легітимною та підкорятися їй.

В умовах потужних геополітичних і соціально-економічних викликів сучасності, пов'язаних зі структурною зміною способів виробництва внаслідок автоматизації і діджиталізації усіх його сфер, рівень соціальної довіри визначає ступінь стабільності різних суспільств і державних інституцій. У сучасній українській реальності вже декілька десятиліть простежується надзвичайно низький рівень міжособистісної й інституційної довіри, що дозволило деяким дослідникам говорити про вже сформовану «культуру недовіри» в українців. Вона пояснюється недорозвиненістю громадянського суспільства у нашій державі, невдачею більшості соціально-економічних і політичних реформ в останні десятиліття, збіднінням лівової частки населення, невпинною поляризацією у доходах між різними соціальними групами і, як наслідок, масовою трудовою міграцією з України.

У контексті виявлення довіри / недовіри населення України до офіційної інформації про пандемію Covid-19 громадяни нашої держави перебувають у ситуації невизначеності [8]. Це засвідчують дані опитування Центру Разумкова, здійсненого у жовтні 2021 року. Згідно з ними, лише 18,5 % українців довіряють офіційній інформації про Covid-19 щодо чисельності тих, хто захворів. На противагу їм, 20,9 % опитаних вважають офіційну статистику заниженою, а 23,1 % завищеною. 23 % респондентів відповіли, що взагалі не стежать за такою інформацією, а ще 14,5 % вагалися з відповіддю на це питання [6]. Про невисокий рівень інституційної довіри до системи охорони здоров'я України засвідчують і значні відсотки тих громадян, які захворівши на Covid-19, займалися самолікуванням. Таких громадян, згідно з результатами опитування, було 20,3 %. Для порівняння, з тих, хто захворіли, 15,4 % лікувалися стаціонарно у лікарні, а 63,9 % лікувалися амбулаторно в домашніх умовах під наглядом лікарів [6].

Так само вкрай низькою є довіра громадян до здатності української держави протидіяти загрозам пандемії. Зокрема, 42,4 % респондентів заявили, що українська влада не спроможна протидіяти загрозам пандемії, а 31,7 % опитаних вказують на незначні, обмежені можливості української влади протидіяти пандемії. І лише 14,7 % заявили, що українська влада має змогу повною мірою протидіяти пандемії Covid-19 [6].

Нездатність української влади протидіяти загрозам і викликам пандемії у розумінні громадян України підкріплюється вкрай низькою довірою до державних інституцій, яка лише поглиблюється в останні роки. Найбільшу довіру до державних і суспільних інституцій громадяни України у липні-серпні 2021 року виявляли до Збройних сил (довіряли 68 % опитаних), до волонтерських організацій (64 %), до церкви (63,5 %), до голови міста (селища, села, в якому проживає респондент (57 %), до добровольчих батальйонів

(53,5 %) [4]. При цьому 76 % українців не довіряли державному апарату (чиновникам), 75 % – Верховній Раді, 74 % – судовій системі, 72 % – уряду України, 71 % – прокуратурі, 70 % – Національному антикорупційному бюро, 70 % – Національному агентству з питань запобігання корупції та ін. [4].

Рівень інституційної недовіри в Україні екстраполюється й на ставлення українців до вакцинації проти Covid-19. Так, за результатами опитування КМІС, проведеного у квітні 2021 року лише 43 % українців відповіли, що готові вакцинуватися, а 53 % відповіли, що неготові до цього. Але порівняно з березнем 2021 року ставлення до вакцинації покращилося, адже кількість готових до вакцинації зростає на 10 % з 33 % до 43 % [3]. До того ж 40 % з неготових вакцинуватися зауважили, що «вакцини ще недостатньо перевірені», 33 % – що «не довіряють вакцинам, які зараз є в Україні», 20 % – що «наслідки від вакцини можуть бути гіршими, ніж від ковіду» [3].

За слушним твердженням О. Волянської, і на регіональному і на центральному рівнях української влади існує значний відрив влади від народу. Для порівняння, рівень довіри до інституту влади у 2010 р. був також невисоким. Президентів України довіряли 30,8 %, уряду – 19,6 %, місцевим органам влади – 17,9 % [2, с. 325]. Слід зауважити, що в останні десятиліття рівень довіри, як до місцевих, так і до центральних органів влади України значно поступався за показниками щодо не лише розвинених країн світу, а й щодо тих, які розвиваються. Це пояснюється тим, що державні інститути в Україні не беруть на себе роль щодо перерозподілу доходів на користь лівової частки бідного населення, а ухвалюють рішення, необхідні менше ніж 1,5 % надбагатих громадян держави. Така диференціація продукує загрозу суспільної дезінтеграції і руйнування держави.

Загалом, у періоди значних суспільних трансформацій можливі стихійні, неконтрольовані міжособистісні й громадянські конфлікти, основою яких є втрата міжособистісної й інституційної довіри. У таких суспільствах існує чіткий поділ на ворогів і друзів, чужих і своїх. Критичне падіння інституційної довіри в Україні тісно пов'язане й з неефективною діяльністю державних інституцій в умовах подолання наслідків пандемії Covid-19, різким зниженням ефективності роботи державних інституцій, поширенням корупційної складової у діяльності державних органів та ін.

Список використаних джерел

1. Білошицький С. Криза довіри громадськості до представницьких політичних інститутів. *Політичний менеджмент*. 2009. № 2. С. 56-66

2. Волянська О. В. Тенденції трансформації довіри до соціальних інститутів. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. № 2 (12) 2012. С. 322-328.

3. В Україні хворих на Ковід-19 більше, ніж за офіційною статистикою! Думки населення України щодо проблем пандемії Covid-19: оцінка рівня захворюваності, ризиків інфікування та ставлення до вакцинації. КМІС. 13-15 квітня 2021 року. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=8> (20.12.2021).

4. Довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян України (липень-серпень 2021 р.). Центр Разумкова. 10 серпня 2021. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-ukrainy> (13.12.2021).

5. Новаченко Т. В. Концепт довіри як основа легітимності державної влади. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10. 2013. С. 159-163.

6. Ставлення громадян України до питань, пов'язаних з пандемією коронавірусу COVID-19 (жовтень 2021). Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-ukrainy-do-pytan-poviazanykh-z-pandemiieiu-koronavirusu-covid19> (18.01.2022).

7. Oxford Advanced Learner's Dictionary Oxford University Press: 2022. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/academic/trust1> (20.01.2022).

8. Utiuzh I., Kovtun N., Kapritsyn I., Vitiuk I. Interaction of Religion and Medicine in the Period of Existential Challenges: Ukrainian Context. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*. 2021. Vol. 41: Iss. 1, Article 6. P. 58-76.